



UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Petri De Dusburg, Ordinis Teutonici Sacerdotis, Chronicon
Prussiae**

Petrus <de Dusburg>

Francofurti ; Lipsiae ; Regiom. Pruss., 1679

Caput I. De Bellis Fratrum Domus Teutonicae contra Pruthenos & primo de bello contra habitatores Terrae Culmensis.

urn:nbn:de:hbz:466:1-11850

Hermannus de Saltza IV. Magister Ord. Teut.
Hermannus de Balke I. Magister Prussiae Provincialis.

INCIPIT TERTIA PARS.

CAPUT I.

De

*Bellis Fratrum Domus Teutonicæ con-
tra Pruthenos & primo de bello contra habi-
tatores Terræ Culmensis.*

Anno 1231.

Frater Hermannus (a) Balk Magister Pruschia aspirans ad negotium fidei prosequendum, assumpto sibi Duce prædicto & virtute exercitus sui, transivit Wisselam ad terram Colmensem & in littore in descensu fluminis ædificavit Anno Domini MCCXXXI. castrum (b) Thorun. Hæc ædificatio facta fuit in quadam arbore quercina, in qua propugnacula & mœnia fuerunt ordinata ad defensionem undique indaginibus se vallabant, non patebat nisi unus aditus ad castrum. Continuè hi fratres septem habebant naves circa se propter impetum Pruthenorum, ut possent navigio redire Nesseloviam, si necessitatis articulus hoc svideret. In successu verò temporis instituerunt circa castrum civitatem, quæ postea manente castro translata fuit propter continuam aquarum inundationem ad eum locum, ubi nunc sita sunt & (c) castrum & Civitas Thoruniensis.

*An. Domini MCCXXXI.**XIII. Jul. Decembr. B.**Elisabeth mortua est.**Eodem anno Tartari**Unghariam & Polo-**nam deestant.**Eodem tempore Fer-**randus Rex Castella**Regem Granata Sa-**raenorum Sicil, ut**etiam multis tempo-**ribus ei censum daret**singulis diebus M. Mar-**roborinas auri.*

ANIMADVERSIONES.

AD CAP. I.

(a) Balthasar Russow hunc Magistrum à quibusdam vocari Herman Saltz notat in *Chron. Livon.*

(b) Cum

Hermannus de Saltza IV. Magister Ordinis Teutonici.

Hermannus de Balke I. Magister Prussiae Provincialis.

(b) Cum Ordinis Teutonici Equites Prussiam essent ingressi, arcem primo, deinde etiam urbem Thoruniensem uno milliari versus occidentem ab hodierno Thorunio condiderunt. Dubitantes ea de re audivi Thorunienses ipsos: sed res est certa. Præterquam enim quod Dusburgensis noster, illis temporibus proximus, hoc ipsum testatur, supersunt & alia argumenta idem probantia. Reperiuntur enim hodieque dicto in loco ad Vistulam rudera templi, quod An. 1231. excitatum esse testatur Codex Curia Thoruniensis circa An. 1440. scriptus. Templum illud S. Joanni fuisse dicatum, testis est Hennebergerus in *Comment. ad Tab. Pruss. pag. 452.* A rudibus illius templi ad trecentos fere passus, versus Occidentem, reperiuntur itidem ad Vistulam rudera arcis, aut muri quo urbs fuerat cincta. Tota etiam ripa Vistulae, inter templi atque dictae arcis rudera, oppleta est fragmentis tegularum atque laterculorum. Adhæc reperiuntur etiam non procul à Vistula vestigia quaedam fossarum, quæ omnia satis manifesto sunt indicio, non templum solum, sed & alia ædificia ibi locorum fuisse condita. Hodie non procul ab illis rudibus circumjacentes agros sparsim inhabitant coloni, Hollandi dicti, non solum peculiaribus agrorum finibus, sed etiam ædificiis, ab invicem discreti, qui omnes vetus Thorunium inhabitare dicuntur. Porta etiam Thoruniensis, quæ ad ipsos itur, vocatur (*das Alt Thornsche Thor*) Palæo Thoruniensis porta. Arcem illam Veteris Thorunii ut & urbem ob crebras inundationes An. 1235. destructam atque in eum locum, ubi nunc urbs Thoruniensis sita est, esse translata tradit Hennebergerus ex Daubmanno aliisque. Probari hoc ipsum etiam ex eo potest, quod templum hodierni Thorunii parochiale An. 1235. erectum & S. Joanni dedicatum esse, testatur Codex citatus Curia Thoruniensis. Templum B. Virginii sacrum in recentioris Thorunii urbe veteri conditum esse dicitur An. 1235. Chronicon enim MS. Prussiae, quod est in Bibliotheca Nobil. atque Amplissimi Dn. Dan. Wachschlageri Cof. Thorun. dicit in Monasterio Thoruniensi huic templo adjecto Inscriptionem sequentem reperiri: *Anno 1231. Torum condita est. Anno 1239. Domus Fratrum minorum in Torn recepta fuit, quibus*

*Hermannus de Saltza Magister Gen. Ord. Teutonici.
Hermannus de Balke Magister Provincialis in Prussia.*

aream dedit inditus Dominus Fr. Poppo, Magister generalis fratrum Ordinis Domus Teutonice hospitalis S. Mariae Virginis. Christus Jesus meritis S. Francisci ejus anima benedicat. Vid. Chron. dictum. fol. 54. Sed cum Anno 1239. Poppo nondum fuerit Ordinis Teutonici Magister generalis, ut suo loco probabitur, videtur illa inscriptio (si quæ fuit. Hodie sanè nulla apparet) posterioribus demum temporibus esse nata. Nova Civitas hodierni Thorunii fatis etiam antiqua esse videtur, quod templorum fundationes fatis aperte docent. Nam An. 1263. sub Hannone Sangerhausen excitatum esse fertur templum S. Nicolai in nova urbe ad fluviolum, Mukram dictum, ut Hennebergerus ex Grunovii Tract. 9. c. 1. probat. Templum etiam Sanctimonialium in nova urbe conditum est à Sigefrido de Feuchtvvangen Magistro generali, de quo vid. infr. Duesburg. part. 3. cap. 303. A quo vero Magistro nova illa urbs primum consecuta sit Privilegium foundationis, ut vocatur, sciri non potest. Cum enim Prussia An. 1454. in clientelam Regis Poloniae se dedisset, Civitasque nova Thoruniensis dicto anno Fer. 6. ante Dominicam Invocavit, in societatem Veteris urbis esset recepta, ita ut cum veteri oppido unam constitueret Civitatem, quatuorque Senatores Novæ Civitatis unum cum urbis Veteris Senatoribus constituerent Senatam, abolita sunt antiqua illa Novæ Civitatis Privilegia, adeò ut hodie nemini sit cognitum, à quo illa fuerint concessa. Hæc de primis initiis urbis Thoruniensis, quæ hodie, postquam Culmæ jus hoc Sec. XV. ademptum est, inter Civitates Prussicas est ordine atque dignitate prima. Commendat eam, præter alia, ædificiorum elegantia, ut & platearum spaciofa latitudo. Præcipuum vero illa cultum debet Henrico Strobando quondam Judicii Terrestris Culmensis Assessori, Burggrabio Regio & Præ-Consuli Thoruniensi, qui An. 1609. d. 20. Novembr. diem obiit supremum. Hic enim Gymnasium Thoruniense erexit secutus rationem, quam J. Sturmus non tantum præscripsit, sed etiam in Argentoratensi aliisque Gymnasiis constituendis observavit. Addidit postea uno vel altero lustro elapso Classem supremam, in qua præter quotidiana styli, & mensura

Dispu-

Hermannus de Salza W. Magister Ord. Teutonici.

Hermannus de Balke Magister Provincialis in Prussia.

Disputationum atque Declamationum (quæ hodiè crebrius instituntur) exercitia, principia Theologica cum Hebræa Grammatica, ut & Philosophia tractarentur. Adjecit Gymnasio & Bibliothecam, quæ iis temporibus cum plerisque Europæis certabat. Studioforum etiam pauperum rationem habens, Oeconomiam instituit, in qua tenuioris fortunæ adolescentes alerentur ex publico. Eundem se Strobandus præstitit in Nosocomiis exstruendis & instaurandis. Cæmeterium insuper extra urbem muro cinxit. Curiam quoque Thoruniensem, cum urbis elegantia non responderet magnificè renovavit, amplissimis atriis & conclavibus auxit, ut jam cum plerisque, vel magnificentissimis, totius terrarum Orbis curiis certare queat. Domum denique, in qua Stipendiarii milites, qui ad præsidium urbis aluntur, sunt constituti, è regione curiæ eleganter exstruxit, quod opus adeò difficile tum videbatur, ut non deessent, qui dicerent: *Si succederet, se collum laqueo subjecturos.* Neque in tantis operibus exstruendis Civibus gravis fuisse memoratur. *Vid. Vita Henrici Strobandi apud Melchiorum Adami in vitis Jektorum pag. 413. seqq.* Unde nomen Thorunii sit ortum, non satis liquet. Mitemus hic fabulosam de hoc nomine in exstructione veteris Thorunii orto traditionem, quæ vulgo circumfertur. Probabilius est, quod quidam existimant Cruciferos voluisse hoc nomine Prussos Veteres excitare, ut si viri essent, arcem recens exstructam, quæ unam tantum habebat portam, aggrederentur; ac si dicerent: *Thoran.* Alii à turri templi S. Joannis in Veteri Thorunio exstructi eam dictam autumant. Hinc Alb. Cranz, l. 6. *Vandal. c. 7.* eam vocat Turream. Tametsi dici possit, Cranzium propterea ipsam appellasse Turream, quia muri urbis plurimis turribus superbiunt. Mihi Thorunium dictum videtur à Germanica voce *Thor* i. e. porta. Sic enim eam Cruciferi appellarent, quia sibi tum exstructâ illâ arce, portam, versus Prussia in apertam esse credebant. Et hinc etiam in insignibus Urbis Thoruniensis conspicitur castellum cum porta semiaperta.

(c) Castrum, quod tempore Dusburgensis adhuc erat integrum, eversum est An. 1454. cum Prussi jugo Cruciferorum excusso ad Polo-

*Hermannus de Saltza Magister Generalis Ordinis Teut.
Hermannus de Balke Magister Provincialis in Prussia.*

nos transiissent. Quo tempore etiam Elbingensis, Gedanensis, Birglauensis, Papaviensis aliaque arces destructæ sunt. *Vid. Schuz. lib. 5. Chron. Pruss. 196. seqq.*

CAP. II.

Descriptio Terræ Prussiae.

Terra Pruschiæ pro terminis suis, intra quos constituta est, habet (a) Wiselam, (b) Mare salsum, (c) Memelam, (d) Terram Ruschiæ (e) Ducatum Masoviæ & Ducatum (f) Dobrinensem. Wissela est aqua fluens de Cracovia in terram (g) Pomeraniæ circa castrum (b) Danczke, intrans mare, dividens Poloniam & Pomeraniam à Pruschiâ. Memela etiam est fluens aqua, descendens de Regno Ruffiæ circa castrum & civitatem Memelberg intrans mare, ipsam Ruschiam Lethoviam & (i) Curoniam dividens etiam à Pruschiâ. (k)

ANIMADVERSIONES.

AD CAP. II.

- (a) Alii amnem illum vocant Istulam, alii Instulam, alii Justulam, Justillam alii. *Vid. Æn. Sylv. in Corp. Hist. Polon. Tom. I, pag. 4. Jodocus Ludovicus Decius in Antiquit. Polon. Alii ex Polonico eum vocant Vislam. Pomponius Mela eum vocat Vifulam lib. 3. de Situ Orbis cap. IV. Sed rectius vocatur Vistula. Vid. Ptolemæus lib. 3. Geogr. cap. 5. Plinius lib. 4. Nat. Hist. cap. 13. 14. Solinus Cap. 23. Conf. & Henneb. de Fluminibus Prussia pag. 25.*
- (b) Antiquitus Sinus Codanus, mare Venedicum, item Svevicum, hodiè Balticum. *Vid. Ptolemæus lib. 2 Tacitus lib. de Morib. Germ. Batavi Germanicè mare hoc appellarunt die Ost-See i. e. mare Orientale, quia ipsis est versus Orientem.*
- (c) Ptolemæo dicitur Chronus. Non desunt tamen, qui per Chronum Ptolemæi Pregelam, sive ut antiquitus appellari solebat Prigoram volunt